

SOZIALISMOA BIZKAIA'N

Jakiña da P.S.O.E. deiturako erakundea Pablo Iglesias'ek sortu ebala España'n 1879 urtean.

Eta U.G.T.?

Iru urte geroago, 1882 urtean sortu zan Barzelona'n, urte aretan ospatu zan Langilleen Batzar Nagusi baten ondorenez.

Alaz eta esan geinke bere oiñarri eta araua ez zirala idatzi 1918 urte arte.

Baiña ez zabaltzen asi barik egoalako.

Estadistiketatik dakigu 1917 urtearen asieran 39 talde eukazala U.G.T.k Bizkaia'n, eta talde guztien artean 4.646 bazkide.

Zelan lortu eban erakunde orrek Bizkaia'n sartzea?

Danok dakigu industriko iraultza lakoa egon zala Europa'n XIX garren mendearen lenengo zatian.

Eta orrek zer ikusia euki eban Bizkaia'n, batez be zotin eragin Bilbo inguruan egoan meatzeko (miñetako) aberastasunean.

Jakiña da Bizkaiko industria etxeetako industri txiki izan zala luzaro. Ala izan zan gizaldi luzeetan. Etxeetako burdiñola edo

errementariak egozan emen. Baiña Bessemer'ek fosforodun ez ziran meazkiak erabilteko erabide bat aurkitu ebanean, orduan galtzairu garbi biurtzeko era billatu zan, eta len emengo burdiñoletako lan berezi zana, orrela altsu eta indartsuen gintza biurtu zan.

Eta erbestetarren eskuetan geratu. Ala sortu ziran Triano, Orconera, Franco Belga eta abar. Eskubide bereziekaz gañera.

Ba euken euren epe bat. 1.880 urtea ain zuzen. Urte orretan Bizkaia'n 2.684.000 tonelada meazki atara ziran eta eurretatik 71.000 Barakaldo eta Begoña'ko sutegietan landu ziran.

Orrek izugarrizko eragiña sortu eban Bizkaia'n. Bilboko ibar ertzean ainbat industri laguntzaille sortu ziran. Gañera Bessemer'en erabidea Thomas'en erabidez erraztu zan eta orrek oraindik industri andiagoak sortzeko aukera emon.

Gañera, esaten danez, tren bideak sortzeak be garapen andia emon eutsan emengo industriari.

Kontu egin tren bideetako legea 1855 urtean agertu zala eta 1862 urtean Bilbao-Miranda egin zala; 1865 urtean Triano. Eta Nerbioi inguruan bertan jaso ziran lantegien artean 80 kilometrotako bideak sortu zirala.

Orrek gizon premiña andia sortu eban eta kanpoko jendea askoren bertaratzea gertu.

Jenderik geiena Galizia, Kastilla erdi alde eta Castilla ego aldetik etorri zan.

Ortxe egon zan emengo sozialismoaren oiñarria.

Etorrera orrek gizabide barria sortu eban eta ortik sozialismoa.

Ezaguna da gizonen jagokezan baiño baldintza beragokoetan etorten zirala. Beartu egiten zituen kapatazen eskuetan egozan barrakoietan bizitera.

Janariak be, nai ta ez, kapatazaren kontrolpean egozan kantiñetan erosi bear izaten zituen. Jokera orrek mesede andiak erakarten eutsezan kapatazei.

Norbaitek gogoratu lei: Eta Bizkai eta Euskalerriko jendea?

1904 urteko agiri baten irakurten denez, kapatazak naiago eben euren menpean barrakojetan bizi bearra eukan jendea. Azken baten oneik onura ugariago emoten eutsen euri, kapatazei, euren etxeetatik lanera joaten ziranak baiño.

Kanpotarrak nai ta ezko eukan al eben tokian sartzea. Etxerik be ez egoan toki askotan. Ortik, nai ta ez, kapatazen babespean lan egin eta aren menpe eta baldintzetan jan, jantzi eta bizi bear.

Ortik laster sortu ziran asarreak. Ortik sortu zan langilleen lenengo oporketa, uelga, 1890 urtean, La Arboleda'n.

Orrelako egoera baten, norbaitek itandu leike zelan konpontzen ziran kanpotarrak eta emengoan alkar arteko lanean.

Zela ala konpondu bear. Ori da erantzuna. 1887 urtean egin zan erroltzetik dakigunez Bilbo inguruan 12.981 langille euskaldun ebiltzan eta 9.776 kanpotar. Barakaldo'n 2.593 euskaldun eta 1.998 kanpotar. Portugalete'n 894 euskaldun eta 662 erbesteko; Santurtzi'n 1.514 euskaldun eta 1.429 kanpotar; Trapagaran'en 892 euskaldun eta 2.543 kanpotar; Sestao'n 1.096 euskaldun eta 1.988 erbesteko.

Or ikusten da gizaldi orretan zelako arrakasta euki eban Bizkaia'n erbestetarren etorrereak.

Jakingarriak ugaritzen

Gorago esan dogunez P.S.O.E. 1879 urtean sortu eban Pablo Iglesias'ek Madrid'en. Emen Bizkai'an andik zazpi urtera ezagutu zan. Facundo Zagua izan zan emengo lenengo lendakaria.

Oargarri bat. Sozialismoa, Madrid'en lez Bilbao'n be, irarkoletako langilletatik edo euren artean sortu zan. Orren

atzetik etorri ziran 1888 urtean Argiñen elkartea (Sociedad de Obreros Canteros) eta beste bat 1.890 urtean, Nasako eratzaille-zamatzaileak. (Moldeadores y cargadores del muelle).

Orrelako joeretatik Bilbao, Estatu mailan, sozialista sutegi biurtu zala esaten da. Laster zabaldu zan erakunde ori Barakaldo, Sestao eta Erandio zear. Geroago Enkarterrira.

1892 urtean sortu zan Sestao'n Galdaragilleen alkartea; Barakaldo'n Laba Garaietako langilleena; Erandio'n, 1902 urtean, Mekanikari, doitzaille (ajustadore) eta tornuetakoena. Baiña lenago sortu zan Begoña'n 1896 urtean, Agrupación Sozialista deiturakoa eta onek garrantzi aundia euki eban Bilbo'ko kondairan.

Gizaldi barria asteen, au da, gure gizaldiaren asieran, Madrid geratu zan alderdiaren sorleku lez. Urrengo Bilbao. Bigarren Batzar Nagusia, kongresua be, Bilbao'n ospatu zan. Eta batzar orretan erabagi gogor bat artu zan: Irakatsia (dotriña) alboan laga eta zuzen zuzeneango ekintzak egitea.

Batzar ori Dagonillaren 29'tik 31 bitartean ospatu zan.

Orduntxe erabagi zan urtero Maiatzaren lenen eguna ospatzea eta egun orretan ezin zan tokietan, lenengo jaian agerkundeak edo «manifestapenak» egitea.

Eta orduntxe erabagi zan baita, kapitalistei, dirudunei indarra kentzen joan al izateko, urrengo auteskundetatik asita, sozialista aldun gaiak aurkestutea.

Batzar ori egin eta andik lau urtera asi zan kaleratzen *La Lucha de Clases* izeneko astekaria.

Bilboko Sozialista Alkartearen izenean agertzen zan. Bertan idazten eben euskaldunen artean Jose Aldekoa, Luis Agirre, Tomas Meabe eta Migel Unamuno agertzen ziran.

Gráficas Grijelmo irarkolan ataratzen zan asieran. Gero aldatu zan Tipográfica Popular'era.

Oporketak (uelgak)

Gorago esan dot 1890 urtean La Arboledan egin zala Bizkaiko lenengo geldialdia.

Zeatz esateko, gogoratu bear gendun Markiñarrak, ango errementariak, Errege Katolikoen denporetan egin eben, geratualdi bat emoten dabela Bizkaian ezagutzen dan lenengotzat.

Ori azalduta goazen darabilgun gaira.

Zegaitik izan zan La Arboleda'ko asarraldia?

Langilleak esaten eben bizi eragiten eutsezan txabola eta barrakoiak osasun kaltegarri zirala, eta eskatzen eben nai ta ez erosketak egin bear izaten zituen kantinek be kentzeko.

Eta ordu gitxiago lanean.

Ori jakiña, egosten asia zan opilla zan. Nai ta aitzakitizat Orkonera'tik bost lagun kanpora atara zituela-ta asi. Orkonera au zan alkarterik altsuena.

Geratualdia Maiatzaren 13'an asi zan eta laster zabaldu zan inguruko lantegietara eta ogei milla langille gelditu ziran lan-geldialdian.

Orrek laster ekarri eban agintarien erantzuna. «Estado de sitio» esaten dana agindu zan. Donosti'n egoan Loma general militarra bialdu eben Bilbao'ra, soldau talde andi bategaz, bakea indarrez lortu eragin naian.

Esaten danez, Loma'k zentzuz jokatu ebalako ez zan odol ixustze askorik gertatu ugazaben morroi eta bestelakoen artean.

Orrelako ekintzak beti ekarten dabe ondorenen bat eta orduntxe lortu zan langilleak nai eben tokietan lotarako ostatuak eukitea eta gura eben kantineetan euren janariak erosteko eskubidea eukitea. Eta langilleak geiago nai ebena: galeraso egin jakoen kapatazei kantineak euki eta janariak saltzea.

Orduen gorabera, eguneko amar ordu lan egitea erabagi zan, baiña urteko denboraldiak kontuan eukita. Au da, 9 ordu Azilla, Abendu, Urtarrilla eta Otsaillea; 10 ordu Marti, Apiril, Irail eta Urrillea, eta 11 ordu Maiatz, Bagilla, Uztaile eta Dagonillea.

Andik urte bira, 1892 urtean, Meatz-toki guztietan egin zan geratualdia, toki batzutarako lortu zana denetarako zabaltzeko. Baiña oraingotan langilleak ez eben ezer lortu. Amabost egun geldi egon ondoren barriro lanean asi ziran, makurtuta. Eta gero, 1894 urtean barriro, oraingoan laneako orduak gaitzat artuta eta ogi txarra emoten eutselako. Eta gero ia urtero, baiña konpañiak indar andiegi euken ezer lortzeko.

Ori da, beraz, sozialismoari indartzeko Bizkaia'n egon zan giroa. Beste gauza bat, au be jakingarria. Zegaitik deitzen eutsen orduen ona etorten ziran langilleei maketoak?

Askok egiten daben itauna da. Eta erantzuna, batzun esanetan au:

Ia esku utsik etorten ziran jendeak lan billa, maleta edo antzerako ezer barik, makutotxu batzutan euren gauzak ekartzela. Eta ortik «los del macuto»tik sortu ei zan maketoak deitura geratzea.

Zubikarai tar Augustin